

ŠIME VUČETIĆ

nik. Objavio je niz zbirke pjesama (*Svanuća*, 1939; *Pjesme Ilije Labana I–II*, 1939–40; *Knjiga pjesama*, 1948; *Ljubav i čovjek*, 1955; *Rude na ogledalu*, 1959; *Putnik*, 1964; *Iza pozornice*, 1971; *Luške pisme*, 1972. i dr.), knjige eseja i kritika *Između dogme i apsurdna* (1960) i *Granice* (1964), monografiju *Krležino književno djelo* (1958), te knjigu *Hrvatska književnost 1914–1941* (1960).

Vučetić je bio apologet Krležina književnog djela. Pisao je o njemu od 1945. pa gotovo do potkraj života, no najintenzivnije od 1953 (kad je objavio čak devet tekstova) do 1963.

Kritičke osvrte na kazališne izvedbe Krležina djela te eseje o njegovim knjigama poezije, proze i esejistike objavljivao je u dnevnim i tjednim listovima (*Slobodna Dalmacija*, *Narodni list*, *Naprijed*) ili u književnim časopisima (*Republika*, *Hrvatsko kolo*, *Mogućnosti*, *Izraz*, *Zadarska revija*, *Letopis Matice srpske* i dr.). Najveći dio tih kritika i eseja skupio je u monografiji *Krležino književno djelo*, čije je II. izdanje (1983) znatno prošireno (s tekstovima *Sukob na ljevici*, *Dnevnik*, *Davni dani*, *Zastave*).

Nema ni jednog značajnijega Krležina djela o kojemu Vučetić nije pisao. Sagledavajući njegov literarni opus u kontekstu vremena i prostora u kojima je nastajao, Vučetić u prvom redu istražuje kako se Krležina ideološko-društvena opredijeljenost ostvarivala kao umjetnička, literarna fikcija. Opsežno Krležino djelo u književnopovijesnom smislu sagledava kroz četiri temeljne piščeve faze, kojima su, po Vučetiću, ishodišna točka (»kičma opusa«) *Balade Petrice Kerempuha*, posebno *Planetarijom*. Razdoblje od prvih početaka do 20-ih godina (*Simfonije*, prvi dramski ciklus *Legende*) Vučetić označuje kao impresionističko (simbolističko)-ekspresionističku Krležinu stvaralačku fazu; drugu doživljuje kao prijelazno razdoblje u kojem »sentimentalni ton sve više ustupa kritičkom i satiričkom« (*U logoru*, *Vučjak*, *Hrvatski bog Mars*), a treću fazu, naturalističko-realističku, obuhvaća glembajevska pro-

blematika kojom započinje Krležino »potpuno prodiranje u ljudsku psihu«. Četvrta je faza sva u nokturalnim tonovima: ona je »tragično osjećanje sudbine našega naroda i našeg čovjeka« (*Balade Petrice Kerempuha*, romani *Na rubu pameti*, *Banket u Blitvi*, *Zastave*, te posebno dnevnicu).

U metodološkom smislu Vučetić je eklektik: apologet Krležinih ideološko-političkih nazora, u svojim analizama primarno istražuje njegov svjetopogled s pozicija bliskih marksističkima, dok mu je estetska strana djela u drugom planu. Kao umjetnik K. je za Vučetića izraziti kritički realist, a posljednju njegovu fazu karakterizira kao svojevrsni mitski realizam.

LIT.: S. Lasić, *Krležologija ili povijest kritičke misli o Miroslavu Krleži*, IV–VI, Zagreb 1993. M. Šel.

»VUČJAK«, drama u tri čina s predigrom i intermezzom, praižvedena u Zagrebu (HNK, 30. XII. 1923), u režiji B. Gavelle, i nagrađena Demetrovom nagradom za tu godinu. Tri čina, bez predigre, tiskana su u književnom časopisu *Savremenik*, 1923, 1 (prvi čin), 2 (drugi) i 3 (treći), a cijeli je tekst (s predigrom) prvi put objavljen u drugom svesku Sabranih djela Miroslava Krleže Nakladne knjižare Vinka Vošickoga u Koprivnici 1923. God. 1934. *Vučjak* je, zajedno s dramom *U logoru*, objavljen u knjizi *U logoru. Vučjak. Dvije drame* (za koje je izdanje ijekaviziran i stilski doraden a vrsno određenje »malograđanski događaj« zamijenjeno je neutralnim »drama«); god. 1947. prvim zajedničkim tiskanjem drama *U logoru*, *Vučjak* i *Golgota* u knjizi *Tri drame* naknadno je i konačno oblikovan »prijelazni« dramski ciklus u kojemu se, prema kronologiji prikazanih zbivanja, *Vučjak* nalazi na središnjem mjestu. Za premijeru u Beogradskom dramskom pozorištu, u režiji P. Dinulovića, Krleža je 1953. preradio i dopunio posljednji čin; tako prerađena drama prvi je put tiskana 1955 (SDMKZ) te se dalje pretiskava iz tog izdanja.

VUČJAK, Koprivnica 1923.

Objava praiizvedbe *Vučjaka*, 1926.

Tekst je, prema napomeni u knjizi *Tri drame*, nastao iz građe za roman *Zeleni barjak*, koji je K. napisao te neke dijelove vjerojatno i napisao 1920. i 1921. s nakanom da stvori »dekorativni panneau posljednjih dana Austrije« i »kroniku zelenokaderaških motiva, kada je kod nas, u Podunavlju i po čitavoj Srednjoj Evropi dozrijevala objektivna revolucionarna situacija«. Tako široko omeđeno tematsko i problemsko polje u drami je znatno suženo; prikazana zbivanja prostorno su koncentrirana na tri mjesta (interijera) – redakcijsku sobu lista *Narodna Sloga* u Zagrebu (predigra), sobu u učiteljevu stanu u selu Vučjak (prvi i drugi čin) te prostoriju s ognjištem u Evinu domu u istom selu (treći čin) – a vremenski se protežu kroz nepuna tri mjeseca u proljeće 1918. »Bjesomučnoskandalozni san Krešimira Horvata«, uklopljen u treći čin kao »Intermezzo furioso«, zbiva se u irealnom prostoru i vremenu, a zamišljen je i izveden kao Horvatova autoanaliza i analiza njegovih odnosa s drugima, napose Ocem, Majkom i trima ljubavnicama.

Formalno podijeljen u pet dijelova – tri čina, predigra i intermezzo – *Vučjak* se zapravo sastoji od četiri cjeline što su podosta labavo vezane fabularnim nitima a objedinjuje ih lik Krešimira Horvata (drama je prvotno nosila njegovo ime kao naslov), ratnog invalida, apsolventa filozofije i novinara koji, bolestan i ogorčen duhovnim, političkim i društvenim stanjem grada, odlazi u selo Vučjak. U prvoj cjelini, koja se poklapa s predigrom, K. prikazom sve jačeg meteža u redakcijskoj sobi *Narodne Sloge* daje odslik kaotičnoga stanja u svijetu: »u haustoru, kod rotacijskog papira leži mrtvac«, telefonske se veze prekidaju, agencijske vijesti govore o pometnji na ratištu i u diplomaciji, novinari

kasne s priložima, »čuju se rotacije iz podruma kako grme kao lokomotive«. Opreke postaju sve jače i eksplicitnije te kulminiraju u prizoru svađe i tučnjave između suludoga i deklasiranog Venger-Ugarkovića, pokretača i nekadašnjeg vlasnika *Narodne Sloge* i Šefredaktora, o kojem se govori da je Vengeru »nekom transakcijom oteo novce, dionice« te tako stekao ugled i moć u društvu, a prevareni je Venger »odsjedio jedanaest mjeseci zbog krađe«. Preosjetljiv, grozničav i živčano rastrojen, Horvat egzaltirano priopćuje svoju odluku da »izade« iz poremećene, korumpirane gradske sredine i ode za pučkog učitelja na selo, »životu na korijen«, gdje će se u zdravoj, nepokvarenoj sredini kakvu tamo očekuje – unatoč tomu što ga Polugan upozorava na to da je idealizirano hrvatsko selo zapravo »centralna Azija (...) tlaka, batine, blato« – »srediti, koncentrirati, položiti ispite«, »početi iznova« te »biti sam« i »svoj«. Budući da Horvatovo subjektivno gledište neprilagodljiva buntovnika i zanesenjaka fungira i kao gledište s kojega se u tom dijelu drame oblikuje i vrednuje svekolika prikazana sredina, K. u članovima redakcije, Šefredaktoru i Venger-Ugarkoviću daje ne toliko psihološki složene karaktere koliko tipizirane individuacije nekoliko sučeljenih – Horvatu odbojnih i neprihvatljivih – egzistencijalnih izbora: Venger-Ugarković je alkoholičar i vjerski fanatik, Šefredaktor beskrupulozni karijerist i pljačkaš, Strelec snob i amoralni hedonist, Polugan, koji je osobno najbliži Horvatu, odustao je od svake (konformističke jednako kao i prevratničke) aktivnosti te pao u »bolesnu rezignaciju«.

U drugoj cjelini, koja obuhvaća prvi i drugi čin drame, tematizira se Horvatov intelektualni, moralni i emocionalni slom u *Vučjaku*. Već pri dolasku u novu sredinu, od koje je očekivao izlječenje, Horvat doživljava dva negativna, razočaravajuća iskustva: u šumi ga rane i opljačkaju »zelenokaderaši« (događaj nije izravno prikazan nego Horvat o njemu pripovijeda) a u školi ga dočekuje pijano društvo koje tvore udovica učitelja (o kojem je Horvat već prije čuo da je 1914. poginuo na ruskom ratištu) Marijana Margetička, povratnica iz Amerike Eva, peštanski konobar i dezerter Juraj Kučić, žandarski narednik i »postajevodnik« Pantelija Crnković i »ravnajući učitelj dvorazredne pučke škole u Svetoj Nedelji« Vjekoslav Hadrović. Prvim negativnim iskustvima, koja dokazuju naivnu neutemeljenost Horvatova »rousseauovskog idealizma« u gledanju na selo, K. parataktički dodaje niz drugih: Horvat postaje Marijanin a zatim i Evin ljubavnik, svakodnevno se suočava s kriminalom, lažima, spletkama, prostitucijom, promiskuitetom, nasiljem i primitivizmom pred kojima (kao u svađi s Lukačem i drugim članovima školskog odbora) pokazuje nesnalazljivost i nemoć te, slično Poluganu u predigri, i sam postupno tone u sve dublju rezignaciju.

U trećoj cjelini, koja obuhvaća treći čin (bez intermezza), K. prikazuje drugi Horvatov pokušaj osobnog spašavanja »izlaskom«, ovaj put iz apsurdne situacije u kojoj se našao i kao učitelj i kao Marijanin ljubavnik nakon Lazarova neočekivana povratka iz ruskoga zarobljeništva. Iz škole, gdje Lazar suseljanima propovijeda vjeru u Boga te pojednostavljeno i vulgarizirano tolstojevsko praštanje i pomirenje među ljudima, Hor-

vat se sklanja Evi, kriminalki koja ga nagovara da uzmu crkveno blago što su ga »zelenokaderaši« opljačkali i sakrili kod nje te zajedno pobjegnu u Ameriku. U prvoj inačici teksta Horvat ne odlazi s Evom nego se, na Lazarov poziv, vraća Marijani koja je pokušala samoubojstvo. U preradbi iz 1953. ljubomorna Eva postaje najdjelatniji i dominantan dramski lik: otjera Lazara, uvjeri Horvata da je hinjeno samoubojstvo Marijanin prokušani »trik« kojim je i prije ucjenjivala ljubavnike te, u završnom prizoru s podosta elemenata trivijalnih žanrova melodrame i kriminalističke drame, ubija Panteliju, koji ju je došao uhititi zbog suradnje s pljačkašima crkava, i odvlači bezvoljnoga, slomljenoga Horvata u noć.

Likovi iz seoske sredine također su individuacije različitih – Horvatu jednako odbojnih i neprihvatljivih – ideologija, morala i praksa: Lukač je primitivni ali lukavi grabežljivac, Hadrović rezignirani i zapravo neobrazovani seoski kvaziintelektualac, Juraj amoralni hedonist iz nižih društvenih slojeva, Lazar karikatura »slavjanofilstva« i »mirotvorstva«, Eva »amerikanska« kriminalka, Marijana egzistencijalno ugrožena žena i majka koja rješenje novčanih tegoba nalazi u švercu, pronevjerama i prostituiranju. Naglašene su analogije – npr. Polugan i Hadrović, Šefredaktor i Lukač, Strelec i Juraj, Venger-Ugarković i Lazar – koje pokazuju da između sela i grada nema bitnih razlika te da životom u obje sredine vladaju nagoni, sebičnost, gramzivost, nepravda i nasilje.

Jednak stupanj korumpiranosti sela i grada te Horvatov osjećaj osamljenosti, omraženosti i nemoći u jednoj i drugoj sredini tematiziraju se u prizoru »bjesomučno-skandaloznog sna«, gdje na nekom irealnom piru, karminama ili »čudnoj gozbi na mrtvačkim suknima i draperijama« znani likovi iz redakcije *Narodne Sloge* i

škole u Vučjaku te Otac, Majka i Poluganova žena (nekadašnja Horvatova ljubavnica, zbog koje je dijelom i pobjegao iz grada), ne dopuštaju Horvatu da se vjenča sa simboličkim likom Sreće. Formalno uklopljen u posljednji čin, prije samog »raspleta« drame, taj je prizor zapravo posebna, četvrta cjelina i svojevrsni »sažetak« *Vučjaka*, ili njegov epilog, a ne intermezzo, kako ga K. određuje.

Vučjak je, prema sudu pretežitoga dijela kritike, prijeloman tekst u Krležinu dramskom opusu; autor u njemu »napušta mitski okvir«, karakterističan za legende i *Golgotu*, »da bi se poduhvatio dramaturškog oblikovanja neposredne aktualne stvarnosti, zaranjajući do njena dna« (D. Gašparović) i stvorio »prve nedvojbene dramaturške karaktere« Horvata, Marijanu i Evu (D. Suvin). Prekid ipak nije radikaln pa se neki dijelovi *Vučjaka* – ponajprije Horvatov san, zamišljen i izveden sukladno ekspresionističkim dramaturškim i glumišnim načelima, ali i kaos u redakciji *Narodne Sloge*, Horvatov monolog u ognjici i polusnu (u prvom činu) i Lazarovo »uskrsnuće« – stilski i dramaturški znatnije ne razlikuju od *Kraljeva*, drama iz ciklusa o genijima, *Hrvatske rapsodije* i *Golgote*. Simbolika osobnih imena i prezimena (Horvat, Eva, Marija[na], Polugan, Lazar) također je značajka njegovih ranih drama. Kompozicijski, *Vučjak* je spoj otvorene, »epske« ili ekspresionističke »postajne« drame (koja bi bila prikladnija za romanesknu, široku »kroniku zelenokaderaških motiva«) i zatvorene, ibsenovske drame kojoj će se K. prikloniti u glembajevskom ciklusu. Likovi u redakciji *Narodne Sloge*, seoskoj školi i Horvatovu snu osvjetljeni su, uglavnom, s Horvatova subjektivnoga i pristranog gledišta, a u dramski svijet ulaze – kao i alegorijski likovi

VUČJAK, HNK, 1950 (redatelj B. Gavella)

u srednjovjekovnim moralitetima i njihovim pučkim ili umjetničkim, ekspresionističkim inačicama iz novijeg doba – gotovo isključivo kroz svoje odnose s njim. Nasuprot tomu, patetični autorefleksivni diskurs temeljan je u karakterizaciji Krešimira Horvata (»mrzim sve oko sebe«, »nije to dobro s mojim nervima«, »sve sam ja vas teglio na svojim leđima«, »ja sam se patio«, »ja sam bio iluzionist«, »ja sam sve to dekorativno shvaćao« i sl.). Subjektivna vizura najizraženija je u intermezzu, gdje Horvat nastupa i kao pripovjedač sna Evi, i kao sudionik pira ili karmina, i kao gledatelj (prvog dijela) zbivanja u snu. U promijenjenom završetku drame iz godine 1953. dramatičarovo se gledalište, međutim, znatno odmiče od subjektivnoga gledališta glavnog lika pa je i Horvat na nekoliko mjesta (i u dijalogu, i u didaskalijama) podosta ironično osvjetljen s gledališta drugih likova (E vina i Pantelijina) i s dramatičarova gledališta kao »mizerija od zbnjenka«, »neurastenik sa mekanim lirskim rukama«, » lutka«, »gospođica djeвица«, »učen čovjek« koji se doveo do toga »da ga cigani popnu za pedalj više od zemlje«. Temeljna opreka, koja izaziva dramsku napetost i pokreće radnju, ne postoji na razini odnosa između bolesnoga grada i zdravoga sela (što je karakteristično za hrvatsku dramu, roman i pripovijetku u XIX. st.) nego na razini odnosa između Horvatove »romantike«, njegova »rousseauovskog idealizma« i »papirnatih iluzija«, s jedne strane, te suvremenoga društva, kako gradskog tako i seoskog, kojim vladaju surovi, animalni instinkti, gdje je »čovjek čovjeku vuk«. Ni povratnici iz tuđine – Eva iz Amerike, Lazar iz Rusije – u to društvo ne unose pozitivne vrijednosti nego, naprotiv, grabež i umorstvo (Eva) odu, vjersku i ideološku zatanost (Lazar). Stoga i *Vučjak*, poput niza Krležinih ranih drama, problematizira nemogućnost opstanka idealista i osamljenog buntovnika u svijetu, koji je ovdje, slično Orloviću iz *Galicije*, sinteza patetičnih figura genija (npr. Admirala iz *Kristofora Kolumba*) i ironijske figure nemoćna zanesenjaka (npr. Janeza iz *Kraljeva*).

Uz drame iz glembajevskog ciklusa, *Vučjak* je jedan od najizvođenijih Krležinih tekstova; prikazivala su ga kazališta u Zagrebu, Osijeku, Vinkovcima, Rijeci, Splitu, Puli, Virovitici i Varaždinu te Ljubljani, Sarajevu, Beogradu, Novom Sadu, Subotici, Prištini, Skoplju i drugim gradovima; režirali su ga B. Gavella, P. Dinulović, I. Marton, M. Merle, V. Vukmirović, I. Kunčević, Ž. Orešković, D. Radojević, P. Šarčević, J. Juvančić, J. Lešić, V. Fijan, K. Spaić i dr.; Horvata su tumačili I. Raić, D. Krča, M. Viktorović, M. Gavrilović, M. Švec, N. Otržan, S. Šestak, A. Čakić, M. Janketić, Z. Zoričić, Z. Vitěz, D. Meštrović, V. Čokljat, D. Despot i dr., Marijanu V. Podgorska, V. Juvanova, O. Marković, I. Tanhofer, Lj. Ravasi, J. Anić, M. Sasso, N. Stazić, S. Sokolović-Bertok, B. Cvitković, M. Furlan i dr. a Evu N. Vavra, S. Sirekova, M. Danilova, K. Jovanović, A. Kisić, G. Vuković, M. Nikolić, Z. Odak, Z. Marunčić, M. Kohn, K. Dorić, V. Ramljak, B. Cvitković i dr.

Po motivima *Vučjaka* i Krležinih proza snimljeni su televizijska serija *Putovanje u Vučjak* i igrani film *Horvatov izbor* (1986, režija E. Galić).

LIT.: V. Lunaček, Miroslav Krleža: *Vučjak*, *Obzor*, 2. I. 1924; M. Begović, Premijera: »Vučjak«, malograđanski događaj u tri čina sa predigrom i intermezzom. Napisao Miroslav Krleža. Režija: B. Gavella. Scenograf: Ljubo Babić, Večer, 3. I. 1924; M. Nehajev, Krležin »Vučjak«. Malograđanski događaj u tri čina s predigrom i intermezzom. Na-

pisao Miroslav Krleža. Režija dra B. Gavella. Inscenirao Ljubo Babić ml., *Jutarnji list*, 4. I. 1924; A. Cesarec, O Krležinom Vučjaku. Nekoliko prethodnih napomena, *Borba*, 24. I. 1924; Lj. Maraković, O »Vučjaku«, *Hrvatska prosvjeta*, 1924, 1; S. Batušić, Zagrebačke premijere Krležinih drama. Uz obnovljeni »Vučjak«, *Ilustrirani vjesnik*, 16. XII. 1950; I. Hergešić, Miroslav Krleža: »Vučjak«, *Vjesnik*, 19. i 21. XII. 1950; N. Milošević, Krležin »Vučjak« i problem kolizije vrednosti, u knj. Andrić i Krleža kao antipodi, Beograd 1974; B. Hećimović, Tri drame i kontinuitet stvaranja ili od simbola do karaktera, u knj. 13 hrvatskih dramatičara, Zagreb 1976; D. Gašparović, Prodor gole stvarnosti u dramu, u knj. *Dramatica krležiana*, Zagreb 1977; Z. Mrkonjić, San i stvarnost Krležina Vučjaka, *Forum*, 1977, 32; D. Šuvin, Pristup agenskoj strukturi Krležine dramaturgije, *Forum*, 1981, 7–8; R. Vučković, Socijalna politička drama, u knj. *Moderna drama*, Sarajevo 1982; D. Foretić, *Vučjak*, u knj. *Borba sa stvarima*, Zagreb 1986; H. Hribar, Putovanje u golemo, *Novi prolog*, 1987, 3. B. Sen.

VUČKOVIĆ, Radovan, književni povjesničar (Trijebine, 13. XI. 1935). Studirao na Filozofskom fakultetu u Sarajevu; doktorirao 1965. Kritike i eseje objavljivao u časopisima *Izraz*, *Život*, *Delo*, *Savremenik*, *Odjek*, *Književne novine*, *Putevi*. Osobito se bavio hrvatskom i srpskom književnošću te je objavio djela: *Sudbina kritičara*, 1968; *Preobražaji i preobraženja*, 1969; *Velika sinteza*, 1974; *Problemi, pisci i dela I–III*, 1974–79; *Poetika hrvatskog i srpskog ekspresionizma*, 1979; *Moderna drama*, 1982; *Krležina dela*, 1986.

O Krleži piše ranih 60-ih godina kada se javlja osvrtna na romane *Zastave* (*Putevi*, 1963, 3) i *Banket u Blitvi* (*Život*, 1963, 7–8). Potom 70-ih i 80-ih godina objavljuje niz osvrta u kojima se bavi Krležinim ekspresionizmom (*Treći program Radio Sarajeva*, 1976, 15), legendama (*Godišnjak Instituta za jezik i književnost*, Sarajevo 1981, 10), lirikom (*Oslobođenje*, 25. XII. 1982), polemikama (*Dalje*, 1984, 9), romanima (*Treći program Radio Sarajeva*, 1985, 50) itd. U monografiji *Krležina dela* ustvrđuje kako je o Krleži moguće pisati tek fragmentarno, ali ipak teži sintetskom pristupu cjelini, te

R. VUČKOVIĆ, *Krležina dela*, Sarajevo 1986.

